

فاعتبروا يا اولوالالباب

مشرهم د خدا

كشرهم د خدا

دكتور فاورق اعظم

۱۳۸۸

مشرهم د خندا کشرهم د خندا

دکتور فاروق (اعظم)

(www.hewad.com)

۱۳۵۲ وری (بیروت)

۱۳۶۹ لیندئ (پېښور)

۱۳۸۸ سلواغه (کابل)

د کتاب نوم

لیکوال

تایپ او ډیزاین

د خپرېدو کال

دوهم چاپ

دریم چاپ

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

مشرهم د خدا کشرهم د خدا د محترم ډاکتر صاحب
فاروق اعظم اثر دی چې دنن څخه څه کم څلور لسيزې
مخکې کښل شوی. د کتاب منځپانگه د مرغانو د يو
داسې ټولي په ځای ځایگي را څرخي چې د خپل
جغرافيايي موقعيت په سبب تل نا آرامه او د خپلو ځالو د
دفاع په ليار کې هميشه له نورو سره په شخړو او جگړو
اخته وي. د ريښتيني او سالم مشرتابه نشتوالي يو بل بد
شامت دی چې دغه مرغان ورسره لاس او گريوان دي. د
کتاب کيسه په ساده او روانه پښتو پرمخ ځي او
لوستونکی داسې له ځانه سره اخلي چې د هر کرکټر په
لوستلو يې مخې ته د کوم مشر او يا کشر څهره دريږي. او
په آخر کې سړی نه پوهيږي چې ژاړي او که خاندې. که له
يوې خوا د ځينو مرغانو اکريا حالت د ژړا وي نوله بلې
خوا بيا د ځينو مسخره بڼه د خدا هم وي. خو ډيروخت

سړی له غمه خاندي او يال له ډېرې خوشحالي ژاړي چې دغه کتاب ددې کيفيت امتزاج په ډېره بڼه توگه ترسيم کړی. ارواښاد الفت صاحب څه بڼه وئيلي:

او بڼکې مې له سترگو رابېرې په خدا کې تل
ژاړم په خدا کې که ژړا کې په خدا يمه

مونږ نور د محترم لوستونکو او کتاب تر مينځ نه حایل کېږو دا تاسې او دا مو کتاب او په آخر کې د بڅبونکي او مهربان څښتن لوی دربار ته لاسونه لپه کوو چې ددې بې مددگاره مرغانو په زار حالت نور رحم وکړي، دوی ته د خپلې ځالي د دفاع استطاعت ورکړي او د تحميلي مشرانو له شره يې وژغوري - همدا راز محترم داکتر صاحب فاروق اعظم ته د لایاتو ادبي، تحقيقي او سياسي پنځونو توفيق غواړو.

په درنښت

دهيواد وپېانې مسؤله ډله

بسم الله الرحمن الرحيم

په يوه ښکلي سيمه کې د مرغانو يوه ټولې او سيده، که څه هم په دانه خوار او ډنگروه خوبيا هم په روزمره ژوند خوښ او بسيا ښکاريدل - مگر ددې مرغانو د اوسېدلو ځای په جغرافيايي لحاظ داسې واقع شوې وو چې د نورو مرغانو د ډلو د تلورا تلو لار پر سپره وه نو ځکه د دوی دغه موقعيت دوی آرام ته نه پرېښودل - وخت ناوخته به پر دوی حملې کېدې. جنگ به پر تحميل کېدئ او دوی به د خپلو ځاليو د دفاع لپاره هر وخت قربانۍ ورکولې. ددې بېچاره مرغانو مشرتابه هم د هر جنگ په نتېجه کې تغير خوړ او هر وار به داسې مشر په دوی تحميل شو چې هغه به د تجاوز سره د گذارې او مصالحې استعداد درلود او د دښمن سره به يې د ښور وابطو ساتل د ځان لپاره حياتي بلل. په دې ډول، مشر به تل دا فکر کاوه چې دی د کشمکش په نتېجه کې واک ته رسېدلی او د بهرنيو قوتونو د احسان مرهون دی. نو ځکه به يې له يوې خوا دا کوښښ کاوه چې وگاونډي لويو مرغانو ته په امتياز ورکولو سره خپله سلطه پر خپله سيمه قايم او دايم وساتي او له بلې خوا يې فکر کاوه چې که زه د خپلو مرغانو حال ته سمه توجه وکړم او هغوی سم رهنمايي شي نو نه يواځې گاونډي لوی مرغان به خفه او ما به ايسته کړي بلکه خپل د سيمې مرغان به هم

بیا زما د سوء استفادې او مطلق العنانه حکمروایی په مقابل کې ودرېږي - په دې اساس مشر مرغه د خپلو مرغانو ژوند ته توجه نه کول ترڅو خپل مرغان پټې سترگې او ناپوهه وساتي او بهرني قوتونه قانع. دغه مشر به ځان مېلمه ګانه نو ځکه یې د خپلې سیمې د مرغانو حال ته سالمه توجه نه وه او صرف و صرف یې خپل شخصي ګټې مدنظروي او بس، ترڅو د مبادا ترورځې یې ځان موږ کړي او خپله چاره یې کړي وي.

که یو څوک ښه ورته ځیر شوی وای ددې سیمې د مرغانو ژوند ددوی د مشر سره د ډېرې خندا او زړه سوي وو - هر مرغه چې به مشر مرغه ته ځان په یوه طریقه نژدې کړ او خپل اخلاص به یې ورته وښود نو هغه به د وخت د ضرورت په مطابق لومړی ښه استقبال کېدی - حتی ځینې وخت به خپله مشر په مرغانو کې کتل چې کوم تندرست، ښایسته، هوښیار او په مرغانو کې د نفوذ او محبوبیت څښتن مرغه وو هغه به یې په کومه طریقه را خپل کاوه او په مختلفو ذریعو به یې هغه خوشحاله ساتی - څه وخت چې به تیر شو بیا به یې هغه زور او اشنا په اصطلاح پرېښود بل نوی مرغه به یې را خپل کړ او امتیازات به یې ورکول - بیا به یې هغه هم پرېښود او بل به یې را ټینګ کړ - د وخت په تېرېدو به د دې مشر رابطه د خپلو کشرانو سره عجیبه شکل واخیست - د

مشر مرغه مهمه پالپسي دا وه چې د خپلو كشرانو څخه پخپله گټه اعظمي استفاده وكړي خو هيڅكله پرېنږدي چې د دوى څخه كوم يو نېك نام او د عزت خاوند سي مثلاً دغه مشر به د خپل ضرورت پر بنياد يو مرغه ته د كار موقع وركړه - هغه به دا موقع غنيمت وگڼل او شپه او ورځ به يې كار كاوه چې سيمې ته د خدمت مصدر او په ملگرو كې نېك نام شي - خو كله چې به مشر پوه شو چې ده په مرغانو كې څه رسوخ او محبوبيت پيدا كړ نو بيا به همدې مشر د دغه بېچاره مرغه د بې عزته كولو او را غورځولو د سايس جوړول - دده د كار مخ به يې نېوى او هر ځاى به يې پخپلو تالي څټانو بې عزته كاوه - دا خوار به پخپله گناه نه پوهېدى مشر به داسې تظاهر كاوه چې په دې حركاتو ندى خبر - ټوله گناه به يې د مرغانو پر ناپوهۍ او نارسايۍ اچول چې دوى د ده په قدر او د كار په اهميت نه پوهېږي .

مشر د جنگ لپاره ځانته مرغان ساتلي وه چې هغوى به د ده او د ده د گټو دفاع كول - ځينې هونبسيار مرغان به يې د خپل ظلم د روا معرفي كولو او استدلال لپاره ساتل خو هيڅ يو ته يې دا وخت نه وركاوه چې نور ورته په عزت قايل شي - حتى كوم مرغان چې به پخپله په خپل محيط او سيمې كې د يو څه حيثيت خاوندان وه هغوى به يې قصداً ورو ورو بې عزته كول خو هغه امتياز له لاسه

ورکړي ، پخپل محیط کې بې قدره شي او بیا څوک ده ته د امید سترگې وانه ږوي .

د مخه مو وویل چې د مشر مرغه فلسفه دا وه چې ټول عزت ده لره دی او بس ټول د سیمې مرغان اصلاً باید د ده د عزت او گټو لپاره کار وکړي او نور مرغان باید تل د ده لاس ته محتاج وي - د دغه فلسفې په اساس ده تل د نورو مرغانو څخه بڼکې اېستلې مثلاً یو مرغه وو چې بڼه غټ ، تندرست او قوي وزرونه یې درلودل چې بڼه لوړ او تېز په الوتلاي سواي ده لومړی هغه ډېر نازاوه ترڅو هغه ته وښيي چې ډېر اخلاص ورسره لري - په دې ډول به د هغه بېچاره مرغه سترگې د اخلاص او احسان سراب ونيولې مشر مرغه به تل ویل چې د نورو مرغانو څخه استفاده باید وسي خو هغوی نبايد د ده د نژدیکت او امتیاز څخه تر هغو حدو دود باندي استفاده وکړي کوم چې ده ورته ټاکلی دی - مشر مرغه فکر وکړ چې دغه غټ مرغه چې ډېر تېز او لوړ الوتلاي شي امکان لري زما سره د نژدېوالي په وجه په نورو مرغانو کې نفوذ پیدا او نور مرغان پر راتول شي او یا حد اقل د یو مستقل کار کولو توان پیدا کړي . نو لومړی د هغه مرغه د قوي وزرونو د بڼکو د کښلو په فکر کې شو چې د الوتلو او پرواز څخه یې واچوي - یوه ورځ یې د هغه د وزر څخه یوه غټه بڼکه په یوه بهانه وکښل او په ځان پورې یې وښلول

- کشر مرغه نه یوازي له احترامه څه ونه ویل بلکه ویې ویل چې د یوې بڼکې پر ځای ټول وزر یې ترده جار. خو ورځې وروسته مشر یوه بله بڼکه په یوه بهانه د کشر مرغه له وزر څخه وایستل او په ځان پورې یې ونښلول خو بیا هم دې عاجزه مرغه څه ونه ویل دا کار خو ځلې تکرار شو - بالاخره بېچاره مرغه ته شک پیدا شو چې مبادا زما مشر زما د زیات اخلاص څخه په سوء استفاده سره زما د بې وسه کېدو او فلجېدو خیال ولري مشر په پوه سو او دده د تطمیع لپاره یې خود جوارو دانې اضافه ورکړې ترڅو دا تشویش په دې ډول ځپنې لري کړي په کرار کرار او مهارت سره کشر مرغه د وزر وڅخه دومره بڼکې وایستل سوې چې که ده اوس شدید عکس العمل بنسولې هم وای مؤثر نه وو دا ځکه د وزر و اصلي او د پرواز بڼکې مشر ځینې ایستلې وې - په دې ډول د پرواز څخه پاته او تل د مشر د ترحم محتاج پاته سو. نوې بڼکې چې به یې وزرونو راشنې کړې نو هغه به مشر په اول سر کې لا ورو کښلې خودا وار بې له دې چې د کشر مرغه د خفگان څه پروا وکړي - حتی په قهر به لادی وو او هغه بېچاره به مجبور وو چې وزر سم ورته ونیسي - خود بڼکو د کښلو په وخت کې مشر تکلیف ونه ویني - په دې ترتیب مشر مرغه د خپل کشر ملگري د قوي وزر بڼکې ټولې یو په بل پسې وایستلې او کشر لومړې د

اخلاص بیا د تطمیع او وروسته د ناتوانی په وجه رغنه کاوه - په
دې ډول دا قوی مرغه د مشر له خوا په ډېر مهارت سره د پرواز
څخه ولوید او د تل لپاره به په مخکه پروت د مشر لاس ته اړ وو -
مشر مرغه به د دغه بل کشر مرغه غټې بڼکې په خپل ځان پورې
و نسلولې خو هغسې کار یې چپرې ورکاوه لکه څنگه چې د اصلي
خاوند په بدن کې وي .

مشر مرغه یوه ورځ وکتل چې مرغه بڼه بڼایسته او په
شاوخوا مرغانو کې د نفوذ او محبوبیت خاوند دی نو د هغه د بې
عزته کولو په منظور یې د یو منظم پروگرام له مخې د هغه څخه د
بڼکو د ایستلو عملیه شروع کړه - لومړې یې د هغه د بڼایسته
غاړې څخه بڼکې وایستلې - هره بڼکه به چې مشر مرغه د بڼایسته
مرغه څخه ایستله کشر مرغه به په لومړي سر کې تصور کاوه چې
زه خو په اخلاص د مشر سره روان یم چې دی زما بڼکو ته ضرورت
لري ترده یې جار - دده عزت زما عزت دی - زه باید ده ته په خپل
اخلاص کې ثابت قدم اوسم - په دې ترتیب دا بڼکلی مرغه بد
شکل او د مشر د لاسه بدقواره شو او بیا به خپلو ملگرو ته
مخامخ کېدای نسوای او تل به د خپل پخواني محیط او
انډیوالانو څخه پټه گرځیده کوم چې یو وخت دی هلته د یو خاص
مقام څښتن وو .

یو بل مرغه وو چې ددې سیمې په مرغانو کې په حیا او ادب مشهور وو مشر مرغه یوه ورځ هغه راوغوښت او ورته ویې وئیل چې زه د داسې باادبو کسانو ډېر احترام لرم ته باید زما سره نژدې وه اوسې - ځای او دانه یې ورته تهیه کړل - حیانا که مرغه ډېر خوښ او خپل مشر ته په دعاگانو سر شو . هر ځای به یې دده توصیف کاوه - یوه ورځ مشر مرغه وویل چې زما تر پښو لاندې ځای سم ندی - پدې وجه مې د شپې خوب ډېر ناآرامه وي - د درباریانو څخه یو بې ادبه او بدگذاره مرغه نظر ورکړ چې صاحبه ستاسې د استراحت او د شپې د ځای د نرموالي لپاره د ټولو مرغانو تر لکۍ لاندې ښکې باید راغونډې شي او دلته ستاسو تر پښو لاندې هواري شي . دا نظریه هم ورکړل شوه چې که د ښکور راغونډولو کار د حیانا که مرغه څخه پیل شي ډېر ښه به وي دا ځکه چې دی به د حیا څخه ښغونکري او په دې ترتیب به دا کار په آرامۍ پیل شي دوهم دا چې نور ووينې چې د حیانا که مرغه څخه یې ښکې کښلې هغه څه نه ویل نو ممکن په دې کې یو حکمت وي او دریم دا چې حیانا که د خپل عزت د ساتلو لپاره مجبور دی چې ددغه کار د مشروعیت لپاره دلایل پیدا او وړاندې کړي - په دې ډول کار لومړی په ډیر مهارت د حیانا که مرغه څخه پیل شو - یو کس یې ور حواله کړ هغه ښکته دده څخه وکښل دده خپل آبه ښغ

ونکر، راغی مشرته یی عرض وکر - هغه ورتہ وویل چي ٻنہ یی
ندي کڙي پرده یی لاس تیر کر - بلہ ورخ بیا همدا عمل تکرار شو
- ده مشرته بیا عرض وکر هغه ورتہ وویل چي دا کوچیان دي د
چا په قدر نہ پوهږي ته مه خوابدي کږه یو څه د جوارو دانې یی
ورکږي - بل وار چي د اعمل تکرار شو او حیاناک مرغه مشرته
عرض وکر هغه څه مثبت یا منفي جواب ورنکر - بل وار چي بیا د
همداسي واقعي په شکایت مشرته راغي نو د درباریانو څخه دوو
نورو مرغانو په داسي حال کي چي پر خندل یی هم مشرته وویل
چي هره ورخ دده شکایت دی گذاره پکار ده. په دي ترتیب یی دا
حیاناک مرغه بي حیا او بي عزته کږ.

یوه ورخ یوه د درباریانو څخه مشر مرغه ته وویل چي زموږ په
مرغانو کي مرغه ډر پږ پوه او هوښیار دی ممکن زموږ کار
په وشي - مشر هغه را وغوښت. ډر صفت یی د هغه وکر او ورتہ
یی وویل چي ته به زما سره نژدي همکاري کوي - دلته به او سپږي
- که ما جوار خوږل جوار به راسره خوري که مي وچه خوږل که لنده
ته به مي ملگری یی او که زه وږی او سپدم ته به هم لوږي قبلوي -
زیرک مرغه چي د مشر دا د لطف څخه ډکي خبري واورېدي په ډر
ادب یی جواب ورکږ چي صاحبه تاسي چي زموږ مشر یاست
دومره اخلاص راسره لری او اعتماد را باندي کوئ زه چي ستاسو

کشریم ولی به خدمت نه کوم - په دې ترتیب زیرک دربار ته لار پیدا کړه خو په یاد یې نه وه چې زیرک په دوو لومو کې نښلي - په هر صورت زیرک په هغه کار پیل وکړ کوم چې ده ته سپارل سوی وو په لنډه موده کې یې خپل کار ته شانداره رونق ورکړ - د سیمې په مرغانو کې امید او توقع پیدا شوه چې گوندې د دوی د غربت حال اوس بدل او ښه شي خو په درباریانو کې بیا دا تشویش راپیدا شو چې که نظم او اداره منځ ته راسي بیا د دوی سوء استفاده او بې کفایتي به هر چا ته ښکاره سي - زیرک ډېر خوښ وو چې د نسبي کار موقع ورته حاصله ده او فکري یې کاوه چې که په دې کار کې لیاقت او کفایت و ښيي نو مشر به نوره موقع هم ورکړي - ده به هر ځای په ډېر اخلاص د خپل مشر صفت کاوه او د هغه په صحیح معرفي کولو کې به یې ډېر زیار ویست او د ډېرو مرغانو شکوک یې دده په نسبت وړ رفع کړل مگر مشر مرغه د خپلې فلسفې په حکم غوښتل چې د زیرک مرغه د هوښیاری څخه استفاده وکړي خو هیڅکله ورته موقع ورنکړي چې دی خپله یو څوک او په محیط کې د عزت څښتن او د نورو مرغانو د امید ځای سي نو ځکه یې د سیمې د ادارې په کارو کې هیڅ صلاحیت نه ورکاوه. د خپلې قبلي وعده په خلاف یې دده د کار او پېشرفت

مخ نیوئ دا حکه مشرد استعداد او ابتکار د بنمن وو خو ظاهرآ
بی پرده لاس تپراوه.

که ورته اړ نه وای ممکن نوری بی لیدلی هم نه وای. زیرک د مشر له
خوا صرف دا صلاحیت درلود چې هر خای باید د مشر صفت
و کړي او د ده بد خصوصیات نورو ته بڼه توجیه کړي. هر خای باید
د مشر په گټه استدلال وکړي او د هغه او د ده د درباریانو پر
معایبو پرده واچوی - زیرک وقتاً فوقتاً د خپل اخلاص او ورځنیو
گزارشاتو راپور مشر ته وړاندې کاوه - ده به خپله ستړیا او
شلېدلې غاړې مشر ته ښوولې مشر به په لومړیو ورځو کې په ډېر
حرارت سره د ده د فعالیت مننه او تشکر کاوه. خو وخت وروسته
یې په اشاره سره د هغه استقبال کاوه او بالاخره خبره دومره سره
شوه چې ورته ویل کېده به چې دا دې وظیفه ده خود به یې کوي -
زیرک د خپل مشر په دفاع کېښي ډېر جنگونه وکړل او په دې لار
کې یې د خپل بدن ډېرې بڼکې له لاسه ورکړې - سربېره پر دې یې
خپل دوستان او د سیمې ټول مرغان هم د مشر پر سرد خان خڅه
خڅه کړل خود دې ټولو قربانیو او اخلاص سره سره مشر دی د
ادارې په کار او راز کې د خان سره شریک نکړ - دا حکه چې دغه
مشر خاتنه فعال مایشاء او لاشریک وایه - مشر په دې هم اکتفا
ونکړه - فېصله یې وکړه چې زه به د زیرک د سر بڼکې کارم او پر

خپل سربه يې ږدم گوندي د زيرک پوهه هم زما شي او هغه هم د
نورود خدا - نو يې د زيرک د سر بنکې په يوه او بله بهانه را
و شکولي او پر خپل سريې سربښ کړې - زيرک لومړی د ډبر
اخلاصه څه نه ورته ويل او بيا وروسته څرنگه چې د ټولو مرغانو
سره يې د مشر پر سر جنگونه کړي وه او په هېچا کې يې ښه زړه نه
وو پرې ايښی او هم يې ټولې دروازي د ځان پر مخ په خپله تړلې
وې ناچاره يې کمافی السابق ژوند ته په بې حرمتی سره د مشر د
ترحم تر سيوري لاندې ادامه ورکول.

په دې سيمه کې چې څومره مرغان وه د هغویو عجيب حالت او
عجيبه منظره وه - د ټولو بنکې خو مشر ځينې ايستلې وې او
سري غوښې ښکاره کېدل - که به سوږ شمال را والوت د دوی به
يخ کېدی او مجبور وه د مشر مرغه تر بنکو لاندې ځان تود وساتي
که به تېز لمروو هم به دوی سوځېدل او مجبور وه د مشر مرغه تر
سيوري لاندې وه او سي که به هوا معتدله هم وه دوی به يو د بل د
شرمه په غارو کې او يا تر وښو لاندې ځانونه پټول. گډه به نسوای
گرځېدای خپله دانه به يې آزادانه پخپله نسوای ټولولای او تل به
يې د مشر لطف ته سترگې وې.

مشر مرغه چي د ټولو مرغانو څخه بڼکې ايستلې او پر ځان يې نښلولې وې يو عجيب شى او نکته نيرنگي يې د ځان څخه جوړه کړپوه - د بل بڼکې کله د چا پر ځان پسې نښلې او يا نښې ښکاري - پر وزرو، سر، غوږو، وروځو، لکۍ..... او پر ټول بدن يې د بل بڼکې انبار او کوټه کړې وې - يو عجيبه ډوبسه او کره المنظره حيوان ځيني جوړ سوې وو - په سترگو يې نه ليدل دا ځکه د بل بڼکې يې په سترگو پردې غوندې پرته وې غوږونو يې سم نه اوريدل دا ځکه د بل بڼکو يې د اوريدو لار بنده کړپوه - د ډېر درندوالي څخه خوالوتلای هېڅ نسواى بلکه پرلارې د سم گرځېدو هم نه وو - ولاړه يې هم د خدا وه او ځفاسته خويې بيا عجيبه منظره وه .

مشره څکله د چا سره مشوره نکول - څرنگه چې ده د سيمې اداره صرف او صرف د خپل شخصي گټې او خپل نس د مرېدو لپاره چلول نو ځکه ورته نظم، اداره او مشوره معنى نه درلودل بلکه د ځان لپاره يې مضر او د خپلو شخصي گټو لپاره يې جدي خطر گانه عجيبه خبره دا وه چې که له يوې خوا ده خپلو مرغانو ته ځان فرعون کړې وو خو بهرنيو مرغانو ته، چې د مرستې هيله يې ورڅخه درلوده، بيا د حلقه بگوش غلام په حيث ولاړ وو .

نه یم خبر چې څنگه یوه ورځ د سیمې ټول مرغان د مشر په شمول
په یو ځای کې راټول سوي وه - یوه عجیبه منظره وه - یو مرغه
دومره په خپلو او پر دیو بڼکو پټ وو چې یو تیار شوډنگ یې د
ځانه جوړه کړې وو او د هر چا د خدا وو - بلې خوا ته ډېر مرغان
لوڅ لپر، بې سیرته او خوار ولاړه چې په لیدو ئې چا ته هم خدا
ورتله او هم ژړا - په دې ډول د دې سیمې ټول مرغان د خدا وه
مشر هم د خدا کشر هم د خدا - خو دومره فرق یې وو چې مشر
پخپل دغه مسخره ژوند خوښ او فخریې په کاوه خو کشران بیا
په زړه کې سخت ناراض او خوا بدي وه مگر د مجبوریت څخه یې
چا ته حال نسوای ویلای - دې حالت پټ انقلاب ته لار هوارول او
هر څوک د یو ریغ منتظر وو. که په دغه وخت کې چا پر مشر حمله
کړې وای بې تکلیفه به یې نیولې وای - دا ځکه ده په سترگو نه
لیدل چې د بنمن و ویني او نه یې په غوږو سم اوریدل چې د بنمن د
راتلو آواز و اوري - واقعي ملگري یې هم نه درلودل څه چې وه
هغوی خوار او لوڅ لپرو - د مقابلې توان یې هم نه درلود زړونه
یې خوا بدي وه نه یواځې یې د ده دفاع نکول بلکه د ده بې عزتي او
لپرې کېدو ته یې په زړونو کې گورې هم ماتولې.

بیروت - لبنان

۲ اپریل ۱۹۷۳